

"ISTRA I SJEVERNOJADRANSKI PROSTOR U RANOM SREDNJEM VIJEKU"

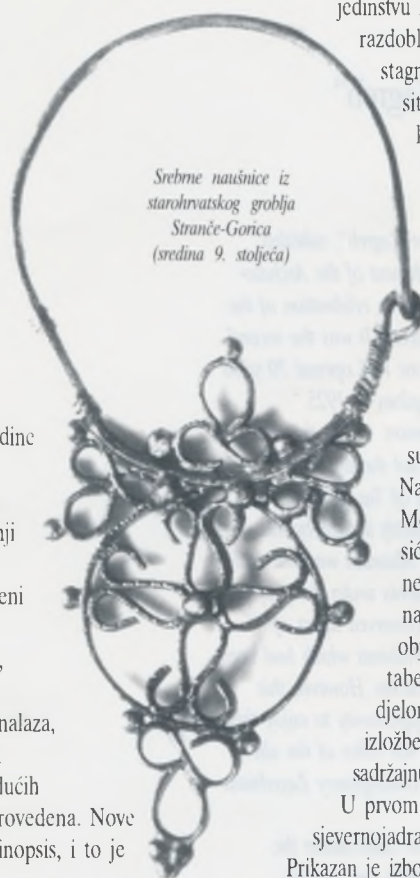
(materijalna kultura VII. - XI. stoljeća)"

*Snježana Pavičić
Hrvatski povijesni muzej
Zagreb*

Izvorni koncept izložbe što je u ožujku 1995. godine otvorena u Pomorskom i povijesnome muzeju Rijeke datira zapravo još iz 1987. godine. Tada je, naime, prof. dr. Branko Marušić, dugogodišnji voditelj ranosrednjovjekovnog odjela pulskog Arheološkog muzeja, realizirao izložbu pod nazivom "Slaveni na sjevernom Jadranu".

Tijekom 1987./88. godinu s tim su projektom, osim Pule, upoznati još i gradovi Zagreb, Rijeka, Split i Kopar. Petstotinjak eksponata, uglavnom originalnih arheoloških nalaza, činili su ovu izložbu vrlo uspješnim pregledom najvažnijih arheoloških otkrića s područja Istre, ali i putokazom budućih istraživanja, koja su u većoj ili manjoj mjeri kasnije i provedena. Nove spoznaje svakako je trebalo ugraditi u stariji izložbeni sinopsis, i to je učinjeno.

U povodu obilježavanja 50. obljetnice sjedinjenja Istre s Hrvatskom (1943.-1993.), a i kao dužno priznanje pokojnom prof. dr. Branku Marušiću, obnovljena i dopunjena izložba, s ponešto širim naslovom i podnaslovom, ponovno je prikazana u rujnu 1993. godine. Spomenuti kronološki niz vremensko-prostornih informacija upućuje na okolnosti, rast i nastajanje sadašnje izložbe "Istra i sjevernojadranski prostor u ranom srednjem vijeku", što je nakon sadržajnog i vizualnog redizajniranja uredila kustosica pulskog Arheološkog muzeja, Fina Juroš-Monfardin. Arheološki nalazi uvijek zorno objašnjavaju i zanimljivo ilustriraju "knjišku" povijest. A ono što o pet istarskih srednjovjekovnih stoljeća piše u mnogim povijesnim knjigama ukratko bi se moglo svesti na sljedeću priču. Propašću Zapadnorimskog carstva, istarski se poluotok sve više uključuje u istočnoalpski obrambeni sustav. Nestaju ladanjski dvorovi i vile, a podižu se manja naselja zbijena tipa. Pri kraju 6. stoljeća, uz ostala plemena, na to područje dolaze Slaveni. Godine 599., 602. i 611., oni zajedno s Avarima, a ponekad i Langobardima provaljuju i razaraju diljem istarskog poluotoka. Ruše slavni Nezakcij i stižu do Vrsara na zapadnoj obali. I dok ostala plemena nakon svih tih "divljačkih čina" odlaze, Slaveni ostaju u Istri i tako s vremenom postaju njezini stalni stanovnici. U dogovoru s bizantskom upravom naseljuju se kao slobodni seljaci-graničari u unutrašnjosti te oko utvrđenih naselja, a kao koloni dolaze do zemljišta romanskih i grčkih pripadnika vladajućeg sloja. Slavenska groblja, datirana u 7. i 8. stoljeće, pronađena su u okolici Buzeta, Motovuna, Roča, Kaštela kod Buja, Novigrada i u okolici Žminja. Dolaskom Franaka i uključivanjem Istre 788. godine u okvir velike feudalne države Karla Velikog događaju se značajne promjene. Nestaju granice bizantske Istre i susjednih područja te su otvorene mogućnosti intenzivnijoj slavenskoj kolonizaciji, o čemu govori i sada već popularna isprava s rižanskog skupa održanog 804. godine. Arheološka svjedočanstva takozvanih groblja na redove pružaju uvid u stanje od 9. do 11. stoljeća, a glagoljski spomenici iz 11. stoljeća govore i o

*Srebrne naušnice iz
starohrvatskog groblja
Stranče-Gorica
(sredina 9. stoljeća)*

jedinstvu kvarnersko-glagoljskog područja. Život poluotoka u razdoblju srednjeg vijeka kontinuirano traje iako s većom stagnacijom u 7. stoljeću. Pronađeni i očuvani spomenici sitnijega pokretnog inventara, nakit, novac, oružje, ali i keramika, kosti, te fragmenti crkvene arhitekture, kamene skulpture i zidnog slikarstva, sve to jasno potvrđuju.

Da bi se sintezno obuhvatila i zaokružila dosadašnja saznanja u izložbeni su projekt uključene brojne druge srodne ustanove iz Hrvatskog primorja i Slovenije, na primjer, Pomorski i povijesni muzej Rijeke, Pokrajinski muzej Kopa, Pomorski muzej "Sergej Mašer" iz Pirana, Goriški muzeja iz Nove Gorice, a posuđeni su i predmeti iz Zavičajnog muzeja Poreštine, Narodnog muzeja u Ljubljani i župnih ureda iz Bala i Motovuna. Kako je riječ o prezentaciji najčešće sićušnih arheoloških nalaza, razumljivo je da je izrađeno nekoliko rekonstrukcija i primjerenih muzeografskih nadomjestaka. Zato na mnogo mjesta izložke prate i objašnjavaju uvećane fotografije, zatim karte, kronološke tabele, oslikani panoi i tome slično. Time je prostor djelomično obogaćen i ambijentiran. Inače, vizualni izgled izložbene cjeline slijedi trodijelnu tematsku i kronološku sadržajnu podjelu.

U prvom je dijelu zastupljena tema materijalne kulture sjevernojadranskog prostora u doba prvih provala Slavena.

Prikazan je izbor predmeta iz neposrednoga kasnoantičkog supstrata autohtonog stanovništva i nalazi iz groblja prethodno barbariziranoga, romanskog stanovništva iz nekropola Pule, Klistića, Francina i s lokaliteta koji pokazuju arheološke izvore prvih naseljavanja - iz Grobnika, Brkača, Slovinjskih brda, Polaćina. Nalaz ratničkoga groba s tauširanom garniturom iz Solkana, reprezentativan je primjer izrazita langobardskog utjecaja. Tu se još spominju kasnoantički i paleobizantski kastrumi, kao što su Sipar i Brijuni, zatim nalazi sakralnih objekata iz Nezakcija i Muntajane, te rustična kamena plastika iz Bala i greda oltarne pregrade iz Staroga Gočana. Drugi izložbeni dio prikazuje materijalnu kulturu 7. i 8. stoljeća i predočen je najviše nalazima barbariziranih groblja miješanoga romanskog i staroslavenskog stanovništva. Posebno su zanimljivi samostalni radovi nakita i nošnje nastali u tradiciji kasnoantičkih radionica, a ističe se nakit iz muških i ženskih grobova sjevernoistarske "buzetske grupe" s lokaliteta Mejica i Veli Mlun. Treći dio izložbe okuplja nalaze iz 9. do 11. stoljeća, dakle iz razdoblja izrazita franačkog utjecaja i drugog vala naseljavanja Istre i sjevernog Jadrana. Bogato su zastupljeni predmeti starohrvatske-dalmatinske nakitne skupine, što dominiraju pred bjelobrdskim, keltskim, i bizantskim nakitom na istarskim starohrvatskim grobovima iz Žminja, Malog Ježenja, te iz Hrvatskog primorja s Križišća-Veli Dol i Stranče-Gorice, gdje je pronađen vrijedan nakit i reprezentativna konjanička oprema. Od eksponata iz Slovenije posebno je istaknut nakit iz Batuja i Predloke. Ima i nekoliko značajnih predromaničkih sakralnih objekata. Kameni namještaj samostanskoga kompleksa iz Betige kod Barbarige, zatim iz kastruma Dvigrad i drugih manjih crkvenih objekata. Zabilježena je također pojava glagoljice koja gipsanim odljevima iz Plomina i Valuna zaokružuje izložbeni postav. Izložbu prati bogati katalog na 150 stranica sa 517 obrađenih kataloških jedinica. Ta nas publikacija opet vraća knjiškom prelistavanju i prisjećanju na stvarni izgled originalnih materijalnih nalaza, a također služi i kao nezaobilazna literatura o istarskoj ranosrednjovjekovnoj povijesti.

SUMMARY

Istria and the North Adriatic in the Early Middle Ages

by Snježana Pavičić

The author offers a brief review of the exposition which, through some five hundred exhibits, consisting mostly of archaeological artifacts, presented very successfully the most important archaeological discoveries pertaining to the material culture of Istria in the period from the 7 to the 11 century.

ISTRA - ODRAZ SLOJEVITOSTI POVIJESNE ZBILJE KROZ VREMENSKE EPOHE

Rhea Ivanuš

Hrvatski povijesni muzej

Zagreb

listopadu 1994. otvorena je na Gornjem gradu u Hrvatskome povijesnomu muzeju gostujuća izložba Povijesnog muzeja iz Pule "Dva tisućljeća pisane riječi na tlu Istre". Projekt je započeo 1991. u vrijeme burnih demokratskih promjena u Hrvatskoj, a realiziran je u obliku zanimljive

izložbe 1994. i konciznoga kataloga s tekstovima dr. Josipa Bratulića, Miroslava Bertoša i kataloškom obradom izložaka Davor Mandića, ravnatelja pulskog muzeja.

Cilj izložbe je približiti hrvatskoj javnosti multikulturu, tradiciju, zemljopisnu osobitost, povijesne činjenice i pismenost na Istarskom poluotoku. Realizirana je na pokretnim panoima sistemom "investe" i lako je prenosiva. U Zagrebu je nadopunjena predmetima iz zbirke, a to su grafije, knjige i dva misala iz NSB-a.

Zemlja crvenica obilato rađa maslinama i groždem, more daje bogat ulov ribe, a razvedena obala poznata je po naseljima već u doba prethistorije. Brdovita unutrašnjost krije zanimljive povijesne činjenice zabilježene na nadgrobnim i votivnim stelama. Tu su se sukobljavali, živjeli i asimilirali razni narodi, vlasti i uprave. Izložba prikazuje sve te suprotnosti i retrospektivu pismenosti (jezika i pisma) u Istri.

Izložba nas vraća u antičko vrijeme gdje se spominje kod antičkih pisaca Kalimaha, Likofona, kao i u mitovima i legendama o Argonautima. Sa sigurnošću se može ustvrditi da su Istru naseljavali Histri, koji su se uklapali u ilirski etnički krug. Prve povijesno pouzdane vijesti vežu se uz rimska osvajanja Istre nakon bitke kod Nezakcija 177. prije Krista. Kod rimskih pisaca spominje se posebno kod Gaja Plinija Starijeg u djelu *Naturalis historiae* 1. (Prirodopis), gdje se opisuju stanovnici Histri, kao hrabri borci koji su naseljeni na bogatoj i plodnoj zemlji. Od I. stoljeća prije Krista osnivaju se kolonije u Puli, Poreču i Trstu, a kasnije u unutrašnjosti što svjedoče sačuvani natpisi, njih oko 1100. Postupno se starosjedioci romaniziraju. Kako tu prolaze i vitalne prometnice, a njima kruže ljudi, razmjenjuju se dobra, koja ostaju u uporabi i nakon propasti Carstva.

"Isteria" i njeni antički gradovi zabilježeni su na Peutingerovoj karti, a kameni spomenici, kao Slavoluk Sergijevaca u Puli iz 29. god. prije Krista i Augustov hram, svjedoče o širini rimske civilizacije na istarskom tlu. Taj antički period prikazan je fotokopijama, fotografijama, gipsanim ulomcima, odljevcima i pisanim legendama.

Kasna antika obilježena je širenjem kršćanstva i gradnjom prvih crkava. U to vrijeme štuje se sv. Jeronim rodom s granice Dalmacije i Panonije, koji prevodi Sveto Pismo na govorni oblik latinskog jezika, tzv. "vulgatu". Raspadom Zapadnoga Rimskog Carstva 476. godine, padom Ostrogotske države, Istra je pod upravom Bizanta sve do 788. godine, kada franačka država preuzima upravu nad Istrom i uvodi feudalne odnose.

Seobe naroda nisu mimošle ni taj prostor. Slaveni dolaze na poluotok u VI. stoljeću, mijenjaju etničku sliku stanovništva, te naseljavaju unutrašnjost poluotoka i istočni dio. Od vremena srednjeg vijeka susreću se tri etnosa i